

פרשת מצורע - כוח הדיבור

קרבן המצורע

1. ויקרא פרק יד פסוק ד

וַיִּצְוֶה הַכֹּהֵן וְלִקְחוּ לַמִּצְוֶה שְׁתֵּי צִפְרִים זָוִיּוֹת טְהוֹרוֹת וְעֵץ אַרְז וְשִׁנֵּי תוֹלַעַת יָאֵז רִשׁוֹ

לפי שהנגעים צאין על לשון הרע, שהוא מעסקה פטפוטי דכרים, לפיכך הוצקו לטהרתו כפרים, שמפטפטין תמיד בצלפוף קול:

2. והגדת פרשת מצורע עמוד 213

בזמנו סיפרו, ששני גדולי הדור שמרו לשונם מכל משמר מדיבור אסור, "החפץ חיים" ו"האמרי אמת" מגור, זצ"ל. אבל ההבדל ביניהם, שה"אמרי אמת", מיעט משום כך בדיבור, מילה בסלע ושתיקה בשנים. ואילו ה"חפץ חיים" דיבר בשפע. דברי תורה ויראה, עצה והדרכה במילי דשמיא ובמילי דעלמא, ועם זאת לא יצא מפיו שמץ דיבור אסור. אם כן, עצם הפטפוט אינו אסור - אלא אם כרוך ביטול תורה, חלילה. ואיך אומרים שהמצורע מפטפט כציפור, הלא הציפור אינה מוציאה דיבה ואינה מספרת לשון הרע?

3. משנה מסכת אבות פרק א משנה יז

שמעון בנו אומר כל ימי גדלותי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה וכל המרבה דברים מביא חטא:

4. רמב"ם על משנה מסכת אבות פרק א משנה יז

רוב הדיבור מותרות וחטאים, כמו שנבאר עתה, לפי שאם ירבה האדם דבריו יחטא בהכרח, כי יהיה בדבריו ולו דבר אחד שאין ראוי שיאמר... בחנתי הדיבור, ומצאתיו מתחלק לארבעה חלקים: החלק האחד - דיבור שהוא כולו נזק מבלי תועלת, כקללת אדם ודבר נבלה וכיוצא בהם, שאמירת זה שגוען גמור. והחלק השני - דיבור שבו נזק מצד אחד ותועלת מצד אחר, כשבח אדם כדי לקבל תועלת ממנו, ויהיה בשבח שהוא מה שיכעיס את שונאו, ויזיק לזה ששבחו. וצריך להניח זה בגלל זה, ולא לדבר בזה החלק מן הדיבור גם כן. והחלק השלישי - דיבור שאין בו לא תועלת ולא נזק, כרוב דיבורי ההמון: איך נבנתה חומת העיר, ואיך נבנה ארמון פלוני... וכיוצא באלה מדיבורי המותרות. ...הדיבור בזה החלק גם כן למותר, אין תועלת בו. והחלק הרביעי - דיבור שהוא כולו תועלת, כדיבור בחכמות ובמעלות, ודיבור האדם במה שמוחד לו מאשר בו קיום חייו והמשך מציאותו. ובזה ראוי לדבר. ובכל עת שאשמע דיבור, אני בוחנו, ואם אמצאהו מזה החלק הרביעי - אדבר בו, ואם יהיה מן החלקים ההם - אשתוק ממנו.

5. לב אליהו חלק א שביבי לב עמוד רחצ

הסתכל בג' דברים ואין אתה בא לידי עבירה. מה הוא שאמרו "לידי" עבירה ולא אמרו לעבירה? אלא כל עצות הללו שאמרו רבי ורבי עקיבא בן מהללאל - מועילות להזהר שלא יפול להידים של העבירה, אבל אם כבר נפל ח"ו לידי העבירה - קשה מאד לצאת...

6. והגדת שם

ועל דרך זו נאמר, שהדיבור הרב כשלעצמו אינו אסור, אם הוא לצורך, אבל מי שנכשל בדיבור אסור ורוצה לשוב, צריך להיזהר אף מריבו דברים בעלמא ...

7. רמב"ן ויקרא פרק יג פסוק מז

זה איננו בטבע כלל ולא הווה בעולם, וכן נגעי הבתים, אבל בהיות ישראל שלמים לה' יהיה רוח השם עליהם תמיד להעמיד גופם ובגדיהם ובתיהם במראה טוב, וכאשר יקרה באחד מהם חטא ועון יתהוה כיעור בבשרו או בבגדו או בביתו, להראות כי השם סר מעליו.

8. בית קלם עמוד תעד

עונש נגעים בא על לשון הרע קלה, כי כבר כתב הרמב"ן ז"ל דמאן דאמר שלא היו נגעים, היינו דלא זכו ישראל עדיין למדרגה גבוהה כזו. ומדרגה גבוהה הלא אי אפשר שיעברו בלשון הרע קשה אלא קלה, כאהרן ומרים שדיברו על משה

9. נפלאותיך אשיחה ויקרא עמוד 243

כשנפטר רבנו החפץ חיים זצ"ל אמרו באותו זמן, כי בימי הדין והמשפט בשנה זו, צריך להיות יותר פחד מאיסור לשון הרע, מאשר בשנים שעברו. שהרי ידוע שזה עתה עלה למעלה, רבינו החפץ חיים, והוא זה שיושב למעלה, ודן את בני דורו. והטעם, שדוקא צדיק מאותו דור, הוא הדיין של הדור, משום שהוא עבר את נסיונות הדור, עמד בהם ולא נכשל. ובתנאים ובאפשרויות של הדור, התעלה והשתלם בדרגתו, על כן הוא המחייב את הדור. וזאת כוונת הגמרא "מלמד שכל אחד נכוח מחופתו של חברו, ופירש רש"י, מתברו- שגדול ממנו, לא אמרו שנכונה מחופתם של האבות הקדושים וכדומה, אלא מחופתו של חברו, כי לא נתבע האדם אלא לפי האפשרויות והכלים שניתנו לו. אבל חבירו שחי באותם תנאים, ועבר אותם נסיונות, ומכל מקום גדול ממנו, הרי זה המחייב ביותר גדול.

מעלת הדיבור

10. בראשית פרק ב פסוק ז

וַיִּצְרֶה ה' אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם עֹפֶר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפּוֹז בְּאָפִיו לְשִׁבּוֹת זָוִיּוֹת וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ זָוִיָּה: תרגום אונקלוס

וברא "אלקים ית אדם עפרא מן ארעא ונפח באפוהי נשמתא דחיי והות באדם לרוח ממללא:

11. לב אליהו חלק א שביבי לב עמוד רטז

הנה יש לעמוד ולהתבונן מה עצום כוח הדיבור: אם האדם מוציא בפיו ואומר על עץ או אבן: "זה יהיה קודש" - נעשים הם קודש, קדושת דמים לבדק הבית! ואם אמר על שור או על שה שיהיה - נעשה קדוש בקדושת הגוף, והנהנה מן ההקדש צריך להביא קרבן מעילה, והשוהח קדשים בחוץ - חייב כרת, והאיך חל עליהם קדושה גדולה כל כך? רק מכוח דיבורו! הוי "יהי האדם לנפש חיה" - "לרוח ממללא"! ומזה נבין ק"ו בן בנו של ק"ו, כמה מקדש אדם את עצמו כשמדבר בלשונו דברי תורה, שתלמוד תורה כנגד כולם.

12. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף פד עמוד ב

נמרא. מכא אביו ואמו, מנלן? דכתיב ומכה אביו ואמו מות יומת, וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק.

13. רש"י ויקרא פרק כד

ומה צבחה צבחה, שאם אין צבחה אין תשלומין, אף מכה אביו ואמו אינו חייב עד שיעשה צבחה צבחה:

14. ויקרא פרק כ פסוק ט

כִּי אִישׁ אִישׁ אִישׁ אֲנִי יִקְלָל אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ מוֹת יוּמָת אָבִיו וְאִמּוֹ קִלְל דְּבָרָיו בּוֹ:

רש"י

למנו צו - זו סקילה, וכן כל מקום שנאמר למינה צו

22. ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק ח

ולו גיי' טענה וסבה בקריאת לשוננו זה לשון הקודש, ולא תחשוב שהוא הפלגה ממנו או טעות, אבל הוא אמת, מפני שזה הלשון הקודש לא הונח בו שם כלל לכלי המשגל לא מן האנשים ולא מן הנשים ולא לגוף המעשה המביא להולדה ולא לזרע ולא ליציאה, אלו הדברים כלם לא הונח להם שם ראשון כלל בלשון העברי אלא ידברו בהם בשמות מושאלים וברמיזות

23. דעת תורה תזריע עמוד פא

ובשטחיות נראה טעם הרמב"ם קלוש מאד, וכי מפני שבאי-איזה מקומות הביטוי בלשון זה קדוש וטהור כמו "ומן הבהמה אשר לא טהורה היא" ... וכי מפני זה תקרא כל הלשון לשון הקודש? אבל הכוונה היא דאמנם כל הלשון הוא כל כולו מציאות של קדושה, כל ביטוי וביטוי שבו קדוש יאמר לו, כל מילה ומילה שבו קדושה היא ... כי ישנה מציאות של דיבור קדוש, לשון קדוש. והטעם שנקט הרמב"ם בזה שאין בלשוננו שם אמיתי למשגל ולבעילה אין זה אלא רק כסימן על עצם קדושת הלשון

השפעת הדיבור

24. בראשית פרק מא, יב-יג

(יב) וְשֵׁם אֶתְנֶה וְעַר עֲבָרִי עֲבָד לְשֵׁר הַטְּבוּזִים וְנִסְפָּר לוֹ וַיִּפְתָּר לָנוּ אֶת זִכְלֹמֹתֵינוּ אִישׁ כְּזִכְלֹמוֹ פֶּתֶר: (יג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָנוּ כִּן הָיָה אֶתִּי הַשֵּׁיב עַל כְּנֵי וְאֵתוֹ תִּלְכֶּה:

25. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נה עמוד ב

אמר רבי בירים משום זקן אחר, ומנו – רבי בנאה: עשרים וארבעה פותרי הלומות היו בירושלים, ופעם אחת חלמתי הלום והלכתי אצל כולם, ומה שפטר לי זה לא פתר לי זה – וכולם נתקיימו בי, לקיים מה שנאמר: כל החלומות הולכים אחר הפה. אטו כל החלומות הולכים אחר הפה קרא הוא? – אין, וכדרכי אלעזר, דאמר רבי אלעזר: מנין שכל החלומות הולכין אחר הפה – שנאמר ויהי כאשר פתר לנו כן היה

26. בראשית פרק מ פסוק יח

וַיֵּץ יוֹסֵף וַיֹּאמֶר אֵל פִּתְרוֹ שְׁלֵשֶׁת הַסְּלִים שְׁלֵשֶׁת יָמִים הֵם

27. אור החיים בראשית פרק מ

זה פתרונו. טעם אומרם כן בפתרוני החלומות נתכוין להשליט הדיבור של הפתרון על המחשבה שבזה החלומות הולכים אחר הפה כי המחשבה מתהפכת כפי הדיבור השולט עליה, ודוקא אם יאמר זה פתרונו שבזה משליט הדיבור, וכמו כן תמצא שדיבר בדרך זה בפתרון חלום פרעה כאשר אבאר שם בעז"ה:

28. רבינו בחיי בראשית פרק ל פסוק ו

(ו) ותאמר רחל דנני. כשילדה בלהה שפחת רחל הבן הראשון אמרה רחל: דנני אלקים, וראוי לאדם ליזהר בדבריו ... וכבר דרשו רז"ל: ארבעה פתחו "באף" ואבדו מן העולם, ואלו הם: נחש, ושר האופים, ועדת קרה, והמן. וכבר ידעת אחרית רחל שמתה בלדתה, כי מדת הדין נמתחה כנגדה.

29. ספר החינוך פרשת קדושים מצוה רלא

שלא לקלל אחד מישראל, בין איש בין אשה, ואף על פי שאינו שומע הקללה, שנאמר [ויקרא י"ט, י"ד] לא תקלל חרש ... משרשי המצוה, שמנענו השם מהזיק בפינו לזולתינו כמו שמנענו מהזיק להם במעשה. וכעין ענין זה אמרו זכרונם לברכה ברית כרותה לשפתים, כלומר שיש כח בדברי פי אדם.

15. לב אליהו חלק ג שביני לב עמוד רלא

יש להתבונן מה טעם שהמכה אביו ואמו דינו בחנק – והמקללם חייב סקילה, ולכאורה הרי מכה אביו ואמו אינו חייב עד שיעשה בהם חבורה, א"כ הרי זה רשע גמור – אכזר יותר מהמקלל, ולמה המכה נידון במיתה קלה יותר שהוא בחנק – מדינו של המקלל שמתחייב סקילה שהיא המיתה החמורה יותר מכל ד' מיתות? וצ"ל עפ"י מה שאמר הכתוב "...ויהי האדם לנפש חיה", ומתרגם אונקלוס: "... לרוח ממללא" ולכן חמור המקלל אביו ואמו בהרבה מהמכה אותם, שהמקלל משתמש בכוח עליון – נשמת חיים נופח באפיו, להשחית ולחבל ברוח ממללא שלו, בקללו את הוריו

16. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קיט עמוד ב

אמר ריש לקיש משום רבי יהודה נשיאה: אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תינוקות של בית רבן. אמר ליה רב פפא לאביי: דידי ודידך מאי? – אמר ליה: אינו דומה הבל שיש בו חטא, להבל שאין בו חטא.

17. במחשבת תחילה עמוד 50

ארבעה יסודות קיימים בעולם: עפר, אש, מים ורוח. עפר זה חומר המכוון, עפ"י דברי קבלה, כנגד העשייה, ועדין אינו יכול לפעול. שלושת היסודות האחרים מרכיבים בראשי תיבותיהם, את השורש א.מ.ר – אש, מים, רוח. כלומר, מסבירים המפרשים, שהאמירה היא זו שמפעילה יסודות אלו. כיצד הדברים פועלים? כאשר אדם פותח את פיו לומר משהו, יוצא מפיו הבל פה חם. זהו יסוד האש. בפה עצמו יש לחלוחית, זהו יסוד המים. בהוצאת הדיבור מהפה – זהו יסוד הרוח. ושלושת הדברים הללו מרכיבים את פעולת הדיבור וממילא את עולם העשייה.

18. חפץ חיים - שמירת הלשון חלק א שער הזכירה פרק ז

אף שהתמדתם וקדושת תורתם היתה נעלה ונשגבה עד מאוד, עכ"ז מפני שלפעמים התערב לפי דעתם דבור מה שלא כהוגן בתוך דיבורם, נפל כח הדבור ממדרגתו הראויה לו, ואינו דומה להבל פיהם של תינוקות של בית רבן, כן השיבו אביי....

19. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף ג עמוד א

דאמר רבי יהושע בן לוי: לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו, שהרי עקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו, שנאמר מן הבהמה המהורה ומן הבהמה אשר איננה טהרה....

20. והגדת שמיני עמוד 157

וקשה שבפרשת המאכלות האסורים נאמר פעמים רבות: "טמא הוא לכם, טמאים המה לכם, וזה לכם הטמא"? והתשובה שנוח לא נאסר בבשרם ולא נצטוו בטומאתם, לכן נקט הכתוב לשון מעודנת. אבל כשהוצרך להזהיר מפני אכילה וטומאה, נקט בלשון נוקבת.

21. שו"ת להורות נתן חלק ג הקדמה

ואמרו ז"ל (בי"מ צ ב) עקימת שפתיו הוי מעשה, והרמז בזה, כי המעקם את פיו על ידי דיבורים שאינם הגונים, הרי זה פוגם בנפשו כאילו עשה מעשה שאינו הגון ח"ו.

ועל ידי שמירת הפה בלשון נקיה זוכים לתורה, וכאמרם (פסחים ג ב) הנהו תרי תלמידי דהו יתבי קמיה דהלל וכו', חד אמר מפני מה בוצרין בטהרה ואין מוסקין בטהרה, וחד אמר מפני מה בוצרין בטהרה ומוסקין בטומאה, אמר מובטח אני בזה שמורה הוראה בישראל, ולא היה ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל עיין שם. הרי כי שמירת הפה בדיבור טהור סגולתה להגיע למדרגת מורה הוראה בישראל - שהיא המעלה העליונה בידועת התורה

הרמב"ם ששלושה החלקים הראשונים פסולים ורק החלק הרביעי צריך להרבות בו. לכאורה למה לאסור את החלק השלישי, הדיבור שאין בו לא תועלת ולא נזק? על כך עונה הרמב"ם בתחילת דבריו "לפי שאם ירבה האדם דבריו יחטא בהכרח!". כך מסביר ר' אליהו לאפיאן את דברי עקביא בן מהללאל "הסתכל בשלושה דברים ואין אתה בא לידי עבירה", יש עבירה ויש ידי עבירה, ידי עבירה זו אינה העבירה ממש אבל מי שלא נזהר שלא להגיע לידי עבירה בהכרח שיגיע לעבירה עצמה, כך יש להיזהר בדיבור שאין בו לא תועלת ולא נזק, על אף שאין בדיבור זה כשלעצמו איסור, מכל מקום יש כאן יד של עבירה והדרך לעבירה עצמה קצרה מאד ובהכרח שתגיע. על פי זה הבנה זו עונה הרב גלינסקי על השאלה שבה פתחנו. נכון שפטפט הציפור אין בו כל איסור, אך פטפט הציפור מסמל את הדיבור ללא תכלית, פטפט לשם הפטפט, המצורע נענש על לשון הרע ובטהרתו אומרת לו התורה ממה עליו להיזהר כדי שלא להגיע לעבירה עצמה והוא הפטפט שאין בו כל תועלת.

7-8 – כדי להבין עד כמה בקלות אפשר לעבור מהשלב של הפטפט הסתמי לפטפט האסור יש לעיין בדברי הרמב"ן על חולי הצרעת. נגעי בתים ונגעי בגדים אינם דבר טבעי כלל ומשום כך כל נגע הצרעת אינו נוהג אלא בהיות ישראל שלמים לה' שרק אז יהיה רוח ה' עליהם תמיד להעמיד גופם ובגדיהם ובתייהם במראה טוב, וכאשר יקרה באחד מהם חטא ועוון יתהווה כיעור בבשרו או בבגדו או בביתו, להראות כי ה' סר מעליו. מדברי הרמב"ן מסיק הסבא מקלם שודאי כל עונש נגעים אינו בא על לשון הרע חמור אלא על לשון הרע קל, שהרי לא יתכן שבאנשים שלמים לה' יהיה מצוי לשור הרע חמור שאם כן, אין אלו אנשים שלמים. וכדוגמא ללשון הרע קל מביא הסבא מקלם את אהרן ומרים שדיברו במשה. ומכאן אנו למדים עד כמה משיחה קלה ניתן להגיע לדיבור אסור שהרי כולנו באבק לשון הרע והמעבר מפטפט סתמי לפטפט אסור הוא בלתי נמנע.

9 – עד כמה אנו צריכים להיזהר מדיבור אסור דווקא בדור בו זכינו למאור הגדול "החפץ חיים", רואים אנו בדבריו הנפלאים של הרב זילברשטיין בספרו "נפלאותיך אשיחה". כשנפטר רבנו החפץ חיים זצ"ל אמרו באותו זמן, כי בימי הדין והמשפט בשנה זו, צריך להיות יותר פחד מאיסור לשון הרע, מאשר בשנים שעברו. שהרי ידוע שזה עתה עלה למעלה, רבינו החפץ חיים, והוא זה שיושב למעלה, ודן את בני דורו. והטעם, שדוקא צדיק מאותו דור, הוא הדיין של הדור, משום שהוא עבר את נסיונות הדור, עמד בהם ולא נכשל. ובתנאים ובאפשרויות של הדור, התעלה והשתלם בדרגתו, על כן הוא המחייב את הדור.

מעלת הדיבור

10-11 – את מעלת הדיבור קיבל האדם בשעת יצירתו. "וייצר ה' אלוקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה". התרגום מתרגם "נפש חיה" – "רוח ממללא". כל יתרונו של האדם על שאר בע"ח הוא בכוח הדיבור, כל מהות בריאת האדם הוא הרוח ממללא. משום כך אומר הרב אליהו לאפיאן, שבכוח הדיבור יכול האדם לקדש חפצים ובע"ח. אם אדם מוציא בפיו ואומר על עץ או על אבן "זה יהיה קודש" – נעשים הם קודש לבדק הבית! ואם אמר על שור או על שה שיהיה קדוש בקדושת הגוף, אם יבוא אדם ויהנה מהבהמה אותה הקדיש צריך להביא קרבן מעילה, ואם ישחט את הבהמה בחוץ יהיה חייב כרת והכל מכוח הדיבור.

30. שולחן ערוך הרב חושן משפט הלכות שמירת גוף ונפש ובל תשחית יב אסור להוציא מפיו דבר פורענות על אדם מישראל... כי ברית כרותה לשפתים ואין לאב ואם לעשות מורא לתינוק בדבר טמא כגון לומר חתול או כלב יקחוהו כי יש מזיקים שלהם שמות כשמות הטמאים ההם ויכלו להזיק לתינוק בגופו או בנשמתו שברית כרותה לשפתים וכן בכל כיוצא באלו צריך ליזהר מאד מהרגל הלשון:

31. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף קב עמוד א

יהוא צדיקא רבה הוה, שנאמר ויאמר ה' אל יהוא יען אשר הטיבת לעשות הישר בעיני ככל אשר בלבבי עשית לבית אחאב בני רבעים ישבו לך על כסא ישראל, וכתוב ויהוא לא שמר ללכת בתורת ה' אלקי ישראל בכל לבבו לא סר מעל המאות ירבעם אשר החטיא את ישראל, מאי נרמא ליה? אמר אביי: ברית כרותה לשפתים, שנאמר אחאב עבד את הבעל מעט יהוא יעבדנו הרבה. רבא אמר: הותמו של אחיה השילוני ראה, ומעה. (שחתם לקיים כל מצותו של ירבעם משום שסבר שירבעם עשה את העגלים רק כדי לנסות ולראות אם ישראל מקשיבים לו לכל דבר ולא משום שרצה שישראל יעבדו ע"ז. וכיון שראה יהוא את חתימתו, סבר שאפילו עבודה זרה קיבל עליו.)

32. חשוקי חמד סנהדרין דף קב עמוד א

והקשה החיד"א בספרו דברים אחדים (שבת זכור) שיש להבין במה חולקים אביי ורבא, וכי רבא לא סבר שברית כרותה לשפתים... ותיירץ החיד"א שנחלקו אביי ורבא היכי שהווא אומר כן מהשפה ולחוק, ואין פיו ולבו שוין, דאביי סבר שבכל ענין אמרינן ברית כרותה לשפתים, ולכן יהוא אף על פי שלבו לשמים עבד לבסוף עבודה זרה, אבל רבא סבר שאם לבו לשמים לא אמרינן ברית כרותה לשפתים

סיכום

קרבן המצורע

1-2 - בטהרת המצורע הכהן מצווה לקחת שתי ציפורים, ציפור אחת שוחט ואת השניה טובל בדם השחטה "ושלח את הציפור על פני השדה". לא נכנס לפרטים, אלא רק נשאל למה דוקא ציפורים? רש"י מביא את המדרש ועונה: "לפי שהנגעים באים על לשון הרע, שהוא מעשה פטפטי דברים, לפיכך הוזקקו לטהרת ציפורים שמפטפטין תמיד בצפצוף קול. מקשה הרב גלינסקי, הרי עצם הפטפט אינו אסור אלא אם כרוך בדברים בטלים ואיך אומרים שהמצורע מפטפט כציפור, הלא הציפור אינה מוציאה דיבה ואינה מספרת לשון הרע? וכבר סיפרו ששני גדולי הדור שמרו לשונם מכל משמר מדיבור אסור, "החפץ חיים" וה"אמרי אמת" מגור זצ"ל, אך היה ביניהם הבדל, ה"אמרי אמת" מיעט בדיבור ואילו "החפץ חיים" דיבר בשפע ועם זאת לא יצא מפיו שמץ דיבור אסור ואם כן נחזור על השאלה מדוע המצורע מביא ציפור לטהרתו והרי בעצם הפטפט אין איסור, אלא אם כרוך באיסורים ודברים בטלים?

3-6 – כשאנו מתבוננים במשנה במסכת אבות אנו רואים שחז"ל מעודדים את השתיקה, "שמעון בנו של רבן גמליאל אומר כל ימי גדלתי אצל החכמים ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה". לכאורה על פי הסיפור שהבאנו על החפץ חיים רואים אנו שהיו חכמים שדווקא אימצו את הדיבור המותר ואם כן כיצד התנהגותם מסתדרת עם דברי רבי שמעון בן גמליאל? הרמב"ם מבאר שהדיבור מתחלק לארבעה חלקים: 1. דיבור שכולו נזק. 2. דיבור שיש בו נזק מצד אחד ותועלת מצד שני כגון שמשבח אדם אחד וגורם לחברו לכעוס עליו. 3. דיבור שאין בו לא תועלת ולא נזק. 4. דיבור שהוא כולו תועלת. אומר

שהוא חייב להשתמש בכינויים מסוימים כדי להיות ברור ובהיר, אולם אם המרצה משתמש באותם כינויים ברחוב שלא בשעת הרצאה הוא פגם בלשונו וצורת דיבור זו נקראת "לשון מגונה". ישנם אברים בגוף האדם שניתן לכתוב אותם בכמה כינויים, פעמים רבות ניתן לשמוע אנשים משתמשים דווקא בכינויים הזולים, יש הטוענים שזו חלק מהפתיחות "הבריאה", אבל האמת היא שזה חלק מהלשון המגונה. סליחה שאביא דוגמא מאד מעשית, לצרכים יש שם כללי "צרכים" ושמות פרטיים עדינים "גדולים וקטנים", פעמים רבות ניתן לשמוע אנשים משתמשים בכינויים זולים ומכוערים ולשון זו היא לשון זרה, חילונית, מכוערת ומגונה.

כשהורים רוצים להזכיר לילד בגמילה ללכת להתפנות, ניתן לשאול את הילד בצורה מאד יפה: "האם אתה צריך להתפנות?" ואין צורך לשאול את השאלה הזו בצורה בוטה ומכוערת. ידוע שהרב צבי יהודה לא היה אומר את המילה "עגבניה" אלא tomato משום שהמילה "עגבניה" מזכירה את המילה "עגבת" שזו מחלה שתוקפת במקום צנוע.

בדר"כ הציבור הדתי לאומי חשוף מאד להרבה נקודות חיכוך עם הציבור החילוני ששם בלשון המעטה צורת הדיבור הרבה פחות שמרנית, צריך זהירות גדולה מאד שלא להדבק ולא להתרגל לסגנון הדיבור הזול, משום שהוא מוריד את ערך האדם ופוגם בצלם אלוהים שבו.

בנוסף צריך להעיר שהדיבור יש לו השפעה ישירה על התנהגותו של האדם, ככל שהאדם מדבר בצורה מגונה כך התנהגותו מגונה יותר וככל שהאדם מדבר בצורה מעודנת גם התנהגותו עדינה יותר. אפשר לטעון שהדיבור הוא זה שמושפע מהתנהגות האדם ולא להפך אך הדברים אינם כן, משום שכפי שראינו הדיבור הוא כוח עליון והתנהגות הוא כוח ארצי ותמיד הכוח הארצי מונע מהכוח העליון. כאשר אדם אגרסיבי יהיה בסביבה שכל סגנון הדיבור הוא עדין, ברור שלאט לאט האגרסיביות תדחק לפינה ואת מקומה תמלא העדינות וכן להפך, אדם עדין שיהיה בסביבה שכל הסגנון הדיבור הוא אגרסיבי לאט לאט הוא יראה שגם באופי הוא נעשה יותר אגרסיבי ומחוספס. וכפי שבשו"ת להורות נתן הביא את הגמרא בבא מציעא שעקימת שפתיו הוי מעשה וביאר שהמעקם פיו בדיבורים שאינם מהוגנים הרי זה פוגם בנפשו כאלו עשה מעשה וניתן לומר גם להפך שמי שמדבר בצורה מעודנת ונעימה הרי הוא מתקן נפשו וכאותם שני תלמידים שבאו לפני הלל ואחד מהם נזהר שלא להוציא מפיו דיבור שאינו הגון ואמר עליו הלל שמובטח הוא בזה שיהיה מורה הוראה בישראל וביאר הרב נתן גשטטר ששמירת הפה בדיבור טהור סגולתה להגיע למדרגת מורה הוראה בישראל

22-23 - הרמב"ם במורה נבוכים מברך מדוע לשוננו נקראת לשון קודש, מפני שבזו הלשון לא נמצא שום שם לאברי המשגל לא של האנשים ולא של הנשים, וכן לא נמצא שום כינוי למעשה המביא להולדה, כל מה שנמצא הם שמות וכינויים מושאלים או רמיזות. ר' ירוחם הלוי מברך שעל אף שבהסתכלות שטחית טעם הרמב"ם נראה טעם קלוש מאד, אמנם בהסתכלות עמוקה יותר, הרמב"ם אומר יסוד עמוק מאד על לשוננו והוא שכל הלשון שלנו מתחילה ועד סוף היא מציאות של קודש ומה שהרמב"ם דיבר רק על אברי הרבייה ואופן ההולדה שאין להם שמות וכינויים אינו אלא סימן על עצם קדושת הלשון.

12-15 – דוגמא נוספת למעלת כוח הדיבור אנו מוצאים ביחס של אדם להוריו. אדם של"ע מכה את אביו או את אמו ועשה בהם חבורה מתחייב מיתה בחנק, לעומת אדם של"ע מקלל את אביו או את אמו מתחייב מיתה בסקילה. סקילה חמורה מחנק ולכאורה תמוה, הרי מכה שיש בה חבורה לכאורה חמורה בהרבה מקללה בפה? מתרץ בעל ה'לב אליהו' שכפי שראינו כוח הדיבור הוא כוח עליון "ויהי האדם לנפש חיה", לכן המקלל את אביו או את אמו חמור בהרבה מהמכה אותם.

16-18 - לא רק שהדיבור יש בו מעלה רוחנית גדולה אלא כל העולם מתקיים רק בשביל הדיבור כפי שאמר ריש לקיש: "אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תינוקות של בית רבן. שאל רב פפא את אביו ומה עם הבל פי והבל פיר? אמר לו אביו "אינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא. מדוע אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל פיהם של תינוקות של בית רבן? רעיון יפה מצאתי בספר "במחשבה תחילה". העולם מורכב מארבע יסודות: עפר, אש, מים, רוח. העפר, על פי דברי המקובלים הוא החומר המכוון כנגד עולם העשייה אך לבדו הוא עדיין אינו יכול לפעול. שלושת היסודות האחרים מרכיבים בראשי תיבותיהם את המילה א.מ.ר - אש, מים, רוח. המפרשים מסבירים שהאמירה כלומר הדיבור של האדם מפעיל את שלושת היסודות האלו - כאשר אדם פותח את פיו לומר משהו, יוצא מפיו הבל פה חם. זהו יסוד האש. בפה עצמו יש לחלוחית, זהו יסוד המים. בהוצאת הדיבור מהפה - זהו יסוד הרוח. ושלושת הדברים הללו מרכיבים את פעולת הדיבור וממילא את עולם העשייה. משום כך אין העולם מתקיים אלא על הבל פיהם של תינוקות של בית רבן, שהרי הבל פיהם הוא טהור ומזוכך לגמרי ואפילו הבל פיהם של רב פפא ואביו נמוך מהבל פיהם של תינוקות אלו ומבאר החפץ חיים שעל אף שהתמדתם וקדושת תורתם היתה נעלה ונשגבה עם כל זה, כיון שלפעמים התערב בתוך דבריהם דיבור שלא כהוגן, נפל כוח הדיבור ממדרגתו הראויה לו ומשום כך השפעתו קטנה מהשפעת הבל פיהם של תינוקות של בית רבן. מכאן אנו למדים שככל שאדם צדיק וקדוש יותר כך הדיבור שלו פועל יותר, משום כך ראינו כמה נלחמו אבותינו הקדושים להתברך מהצדיקים, יעקב "גונב" את הברכות, יוסף מביא את שני בניו ליעקב וכו', אמנם גם ברכת הדיוט אסור שתהיה קלה בעינינו אבל ברכת צדיק עושה רושם גדול יותר, משום שהוא מופיע את הכוח האלוהי ביסודות של המציאות בצורה חזקה יותר.

19-21 – כיון שהדיבור מגיע ממקור טהור ועליון חובתנו לשמור כמה שיותר על טהרת הדיבור וכמו שאמר ר' יהושע בן לוי "לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו, שהרי עקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו שנאמר "ומן הבהמה אשר איננה טהורה". (היה יכול לומר בקצרה מן הבהמה הטמאה). הרב גלינסקי מקשה, שאומנם בפרשת נח השתמשה התורה בכינוי נקי ובמקום לומר "טמאה" אמרה "אשר איננה טהורה", אך בפרשת שמיני משתמשת התורה פעמים רבות במילה טמאה. אלא שלנו לא נאסר בשר בהמה טמאה ולא נצטוו על טומאתם ולכן השתמש הכתוב בלשון מעודנת, אבל בפרשת שמיני באה התורה להזהיר כל יהודי ויהודי מפני אכילה אסורה וטומאה וכשבאה התורה להזהיר משתמשת התורה בלשון נוקבת כדי שהציווי יהיה ברור ומדויק. תרוץ זה מלמדנו מהי לשון מגונה, לשון מגונה היא לשון משתמשים בה באופן לא מעודן במקום שנדרש עידון. לדוגמא, כאשר יש אדם שמעביר הרצאה בנושא רפואי פעמים

השפעת הדיבור

31-32 - לפעמים נדרש מהאדם לדבר דברים קשים כאקט חינוכי לשם שמים, האם במקרה כזה יכול האדם לשחרר מעט את הרסן? נחלקו בדבר אב"י ור"בא. בגמרא אמרו שיהוא המלך בתחילת דרכו היה צדיק שנאמר: "ויאמר ה' אל יהוא יען אשר הטיבת לעשות הישר בעיני...". אך לאחר מכן סרח כמו שנאמר: "ויהוא לא שמר ללכת בתורת ה' אלוקי ישראל בכל לבבו לא סר מעל חטאות ירבעם אשר החטיא את ישראל". הגמרא שואלת מה גרם ליהוא להשתנות מן הקצה אל הקצה. אב"י תירץ שמשפט אחד שאמר יהוא בהיותו צדיק גרם לו כל זאת. יהוא רצה להרוג את כל עבדי הבעל וכדי לזהות מי הם עובדי הבעל רצה לכנס את כל עובדי הבעל למקום אחד. לשם כך התחזה גם הוא לעובד בעל ואמר: "אחאב עבד את הבעל מעט יהוא יעבדנו הרבה", משפט זה של יהוא היה לו לרועץ שהרי לימדונו רבותינו "שברית כרותה לשפתיים" ובאחרית ימיו נעשה לעובד הבעל. רבא תירץ באופן אחר ואמר שחתימתו של אחיה השילוני על עגלי ירבעם הטעתה אותו. (בשעה שעשה ירבעם את העגל ביקש מאחיה השילוני לחתום על העגלים כדי להורות שהוא מסכים לעשיית העגל, ירבעם רימה את אחיה השילוני שבעשיית העגלים אין כוונתו לע"ז אלא לנסות את ישראל אם הולכים אחריו ואחיה נענה וחתם על העגלים. יהוא שראה את חתימתו של אחיה נכשל וגם הוא החל לעבוד ע"ז). החיד"א ביאר שאב"י ור"בא נחלקו בשאלה האם אומרים ברית כרותה לשפתיים כאשר אדם מדבר מהשפה ולחוץ **לשם שמים**. לדעת אב"י אמרין ולדעת רבא אם לבו לשמים לא אומרים ברית כרותה לשפתיים ולכן נזקק לתרץ תרוץ אחר. גם אם נפסוק הלכה כרבא (כך משמע מהמשך דברי החיד"א שלא הובאו בדף המקורות) יש להדגיש שדבריו הם דוקא כאשר המטרה היא לשם שמים, אבל כשאדם אומר דברים מהשפה ולחוץ בצורה סתמית שלא לשם שמים גם רבא מודה שאמרין ברית כרותה לשפתיים.

חברים יקרים!

המצורע מביא לקרבן שתי ציפורים כדי להורות שפטפט ללא תועלת יביא את האדם לדבר דברים אסורים. על אף שפטפט כשלעצמו אין איסור מכל מקום על האדם לדעת שכאשר הוא מדבר דיבור סתמי בהכרח שיבוא גם לדבר דברים אסורים.

מעלתו של האדם על פני שאר בעה"ח הוא ברוח ממללא, בכוח הדיבור. כוח הדיבור הוא כוח אלוקי שניתן לאדם בשעת היצירה ומשום כך כוחו של הדיבור גדול מאד. משום שכוח זה הוא כוח אלוקי וכיון שכך חובתו של האדם לשמור על דיבור טהור ולא להוציא דבר מגונה מפיו. ככל שהאדם יקפיד על דיבור טהור כך מעלתו תהיה גדולה יותר.

הדיבור מתוקף היותו כוח אלוקי יש לו השפעה גדולה לטוב ולמוטב. משום כך כל החלומות הולכים אחר הפה וכל אמירה ואמירה של האדם יש בה משמעות וביטוי ממשי במציאות, משום כך עלינו להיזהר שלא להיכשל בדברנו וככל שנרבה לדבר טוב על עצמנו, על זולתנו, על נשותינו, על ילדינו, על שכיננו וכו' כך נראה שהמציאות והסביבה טובים אלינו! שבת שלום ומבורך!!

24-27 - פרעה חולם חלום ואין פותר אותו. שר המשקים נזכר שבכלא היה אתו יהודי בשם יוסף שפתר לו ולשר האופים את החלומות ואומר לפרעה "כאשר פתר לנו כן היה אותי השיב על כני ואותו תלה". מדברים אלו למד רבי אלעזר שכל החלומות הולכים אחר הפה ואמר רבי בירים משום זקן אחד ושמו רבי בנאה: "עשרים וארבעה פותרי חלומות היו בירושלים ופעם אחת חלמתי חלום והלכתי אצל כולם וכל אחד פתר אחרת את החלום וכולם נתקיימו בי". הכוח של הפתרון כל כך חזק עד שכשיוסף פותר את החלום לשר האופים הוא משתמש בצמד מילים "זה פתרונו" ומבאר האו"ח שבמילים אלו התכוון יוסף **להשליט את הדיבור** של הפתרון על המחשבה שבזה החלומות הולכים אחר הפה כי המחשבה מתהפכת כפי הדיבור השולט עליה.

28-30 - כל דיבור ודיבור שאנו מוצאים מהפה יכול להיות בעל משמעות לטוב או ח"ו לרע. רבנו בח"י מביא דברים מבהילים על רחל אימנו. כשילדה בלהה שפחת רחל את הבן הראשון, אמרה רחל: "דגני אלוקים", רחל באומרה את המילה "דגני" גרמה לכך שהקב"ה ידון אותה ומשום כך בלידת בנימין מתה מחמת מידת הדין שהיתה מתוחה כנגדה. וכן דרשו חז"ל על ארבעה אנשים שפתחו את המשפט שלהם במילה "אף" וגרמו לכך שה"אף" שלט בהם ונאבדו מן העולם והם הנחש, שר האופים, עדת קרח והמן.

מחמת הכוח החזק והמשמעותי שיש לדיבור אומר החינוך שיש איסור שלא לקלל איש מישראל בין איש בין אשה ואפילו אם אינו שומע את הקללה, שהרי עצם הדיבור מזיק וכשם שאמרו חז"ל "ברית כרותה לשפתיים", כלומר שיש כוח בדברי פי אדם. גם שולחן ערוך הרב פסק להלכה שאסור להוציא מהפה דבר פורענות על שום אדם מישראל כי ברית כרותה לשפתיים וכן אין לאב או לאם להפחיד את התינוק בדבר טמא, כגון לומר: "חתול או כלב יקחו אותך", משום שיש מזיקים ששמותיהם הם כשמות החיות הטמאות ויכולו להזיק לתינוק בגופו או בנשמתו שהרי ברית כרותה לשפתיים. ולמסקנה כותב שו"ע הרב "צריך ליזהר מאד בהרגל לשונו".

הדברים מאד מבהילים שהרי כל מילה ומילה אנו צריכים לבדוק ולחשוב אם אין בה משמעות רעה. לדוגמא כאשר יש ילד שמתעורר בלילה בלי סוף צריך להיזהר מלומר: "הלוואי והוא לא יקום בלילה", אלא לומר: "הלוואי והוא יקום בבוקר". אני מכיר יהודי שקיבל הזמנה לחתונה ומיד אמר בצחוק "אני לא יכול להגיע". ביום החתונה הוא שכב במיטה עם חום של 40 מעלות. לפעמים הורים לא נזהרים ואומרים לילדיהם דברים לא קלים. בחור שנפגש ובעיני אביו ההתנהלות שלו שגויה, האב בשעת כעס אומר לבנו "אתה לעולם לא תתחתן!" כמובן שהאבא רצה לזעזע את בנו אבל עליו לדעת שלדיבור יש כוח ויתכן שהוא הזיק לבנו. גם אמירות כמו "אתה תצא חילונו" או אפילו "אתה לא נורמלי", כל הביטויים האלו צריכים להיות מחוץ לתחום, כל הדיבור שלנו צריך להיות מדוד ושקול ועלינו לדעת שמידה טובה מרובה ממידה פורענות וככל שנרבה לדבר טוב כך גם יהיה טוב. מעבר לכוח של הדיבור לפעול במציאות, על האדם לדעת שהדיבור משפיע גם על נקודת המבט, כשהאדם מדבר רק רע כל היום נקודת מבטו על המציאות תהיה רעה וכתוצאה מכך המציאות באמת תהיה רעה, ולהפך, ככל שהאדם ירבה לדבר טוב, נקודת מבטו על המציאות תהיה טובה וכתוצאה מכך המציאות באמת תהיה טובה.

